

Degnen i Veggerby

Bragt i "Hanen" 1986 – efter Fr. Theilgaards slægtsbog

Vinkel kirke og præstegård 1878

Niels Gjørup Theilgaard var født i Vinkel Præstegård 29. september 1807 og døde i Katbjerg ved Mariager 1. juli 1894. Han var søn af provst Niels Theilgaard og Christiane-Frederikke Esmann i Vinkel/Rind Præstegård. Niels Gjørup Theilgaard fødtes just som kampen mellem danskerne og englænderne stod hårdest på i København. Men al den ufred mærkede man ikke noget til i den afsides stille Vinkel Præstegård ved Viborg. Her var lykken og glæden stor hos de to unge præstefolk, da deres første barn fødtes. Desværre går kirkebøgerne for Vinkel Pastorat ikke længere tilbage end til 1813, og derfor kan vi heller ikke se, hvem der har stået fadder til barnet. Men det siger næsten sig selv, når han fik navnet Gjørup, at så har købmand Gjørup i Viborg været blandt fadderne. Desuden ved vi fra et testamente, at købmanden gamle Mette bar barnet. De var jo også slægtens midtpunkt og store hjælper, så det er ikke sært, at de unge præstefolk gav deres første barn Niels Gjørup.

Præstefolkene har vel ønsket, at deres ældste søn skulle læse og blive teolog som begge hans bedstefædre var det. Han blev derfor sat i latinskole i Viborg. Videre lyst til at læse havde han ikke. Han nåede at tage 4. klasses hovedeksamen, men fik så lov til af forældrene at gå i snedkerlære.

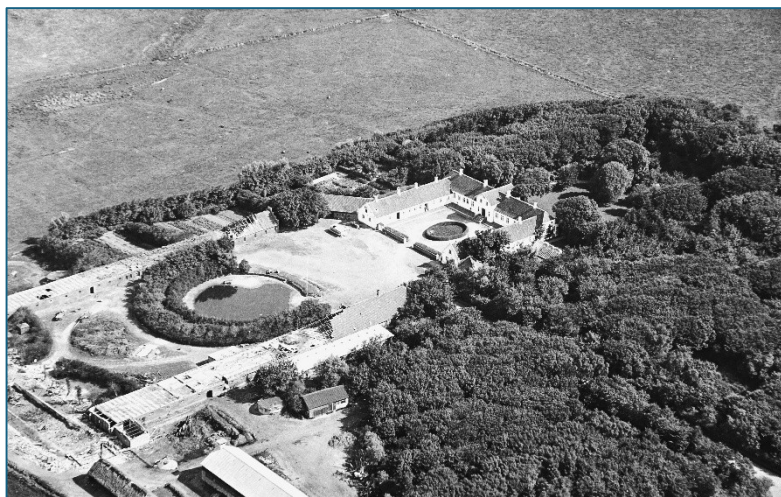
Hans karakterliste fra afgangsklassen på Lyngby Seminarium 1. oktober 1832:

Religion	Godt
Bibelhistorie	Godt
Boglæsning	Meget godt
Skønskrift	Godt
Dansk grammatik	Meget godt
Dansk stil og retskrivning	Godt
Regning	Meget godt
Historie	Godt
Geografi	Meget godt
Musik	Meget godt
Latin	Godt
Indbyrdes undervisning	Meget godt
Gymnastik	Godt
Tegning	Meget godt

Religion godt
 Bibelhistorie godt
 Boglæsning meget godt
 Skønskrift godt
 Dansk grammatik meget godt
 Dansk stil og retskrivning godt
 Regning meget godt
 Historie godt
 Geografi meget godt
 Musik meget godt
 Latin godt
 Indbyrdes undervisning meget godt
 Gymnastik godt
 Tegning meget godt
 Bemærk: Læser han for sin Kæmpen godt for sig selv
 Ligeledes for sin fars læser
 1. oktober 1832
 01. 10. 32

Man vil vide, det nærmest var musikinstrumenter, han havde lyst til at lave. Men i det hele taget var han meget håndsnild og kunne lave mange forskellige ting. Han interesse for at lave musikinstrumenter stod i forbindelse med hans musikalske sans. Tidligt lærte han at spille både klaver, violin, fløjte og klarinet. Han var den af børnene i præstegården, som faderen hurtigst kom til at spille med. Som snedker arbejdede han sig frem til ”zunftig svend”, virkelig svend, og tog så til København, hvor han arbejdede som snedkersvend et års tid.

En pengekrise i 1828 standsede imidlertid hans virksomhed i København. Han kunne ikke få arbejde og rejste så hjem til Vinkel Præstegård, hvor han indrettede sig et snedkerværksted. Men da dette ikke førte til nogen livsstilling, overtalte hans far ham nu på grund af de herskende tilstande til som privatist at tage skolelærereksamen fra Lyngby Seminarium ved Grenaa. Forinden optagelse var han, for ligesom at prøve sine evner som lærer både på Jellingholm og Lønborggård. Begge steder var det hos familien, og navnlig på det første sted bevarede han minder om en lys og lykkelig tid. Hans onkel Johan Hansen rekommanderede ham da også på det bedste, da han i foråret 1829 rejste hjem til Vinkel. Vinteren 1829-30 var han lærer i Skjern, og hele året 1831 var han huslærer på Lønborggård.

Lønborggård, foto Kgl. Bibliotek ca. 1930

Sommeren 1832 læste han så på Lyngby Seminarium, han kom med kgl. bevilling, underkastede sig demissionseksamen allerede samme efterår. Han opnåede hovedkarakteren ”Duelig”.

Forstanderens anbefaling lyder på, at Hans Gjørup Theilgaard er et flittigt, beskedent og sædeligt menneske med et dannet væsen. Desuden besidder han gode musikalske kundskaber og forstår at behandle et orgel, så han

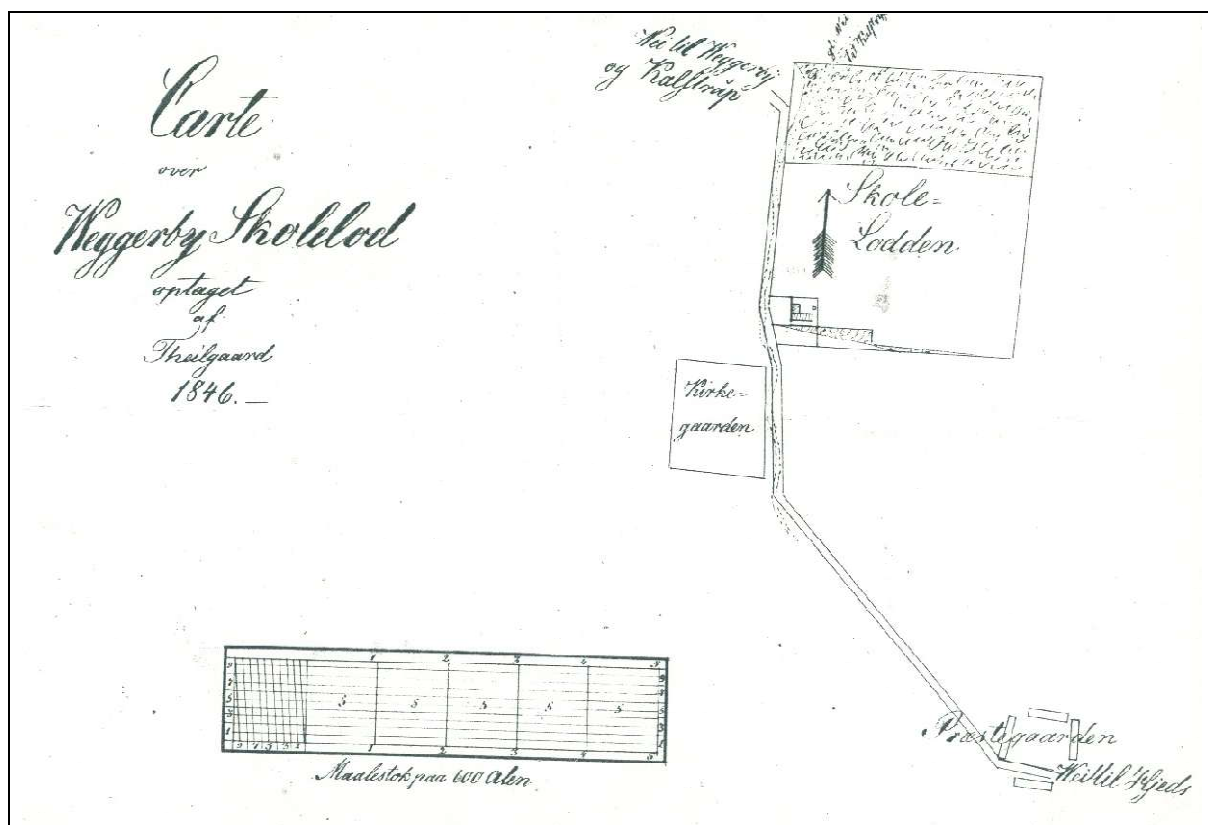
kan forestå organisttjansen. Efter endt eksamen blev han først huslærer hos sin onkel, kammerråd, landinspektør Hyldgaard på Lindbjerggård ved Ølgod, der var gift med hans moster Anna Margrete Esmann. Efter et kort ophold her blev han kaldet til lærer og kirkesanger i Vebbestrup, anneks til Rold mellem Aalborg og Hobro. 1833 forflyttedes han til Skivum i Aars Herred. Præsten i Skivum hed Praem. Han var ugift, men forlovet med Emma Steinthal, en datter af den Steinthal, der ejer gården Kyø mellem Skive og Løgstør. Praem og Niels Gjørup, altså præst og degn, omgikkes meget hinanden. De kørte tit sammen i præstens befordring til Kyø, hvor præsten besøgte sin forlovede. Men Niels Gjørup gjorde her på Kyø bekendtskab med forpagterfamilien, Søren Testrup Foss, der var ugift, men havde en søster, Ane Fosie Foss, til at styre sit hus. Degnen kom til at synes godt om Ane Fosie, og snart blev det sådan, at præst og degn besøgte hver sin kæreste, den ene i hovedbygningen, den anden i forpagterboligen.

Ane Fosie Foss fødtes 11. april 1807 på Ouegård ved Mariager. Hendes fædrene slægt stammer fra Tyskland og kan føres helt tilbage til tiden omkring 1550. Hendes mor, Marie Thestrup, hørte til den meget gamle og højt ansete Thestrupske slægt, der vides at begynde med ”Jens af Hvam”, der blev ihjelslagen på Klostrup Mark i det 14. århundrede. En af denne slægt hed Christian Børialsen, der i det 16. århundrede boede i Bygum, Rind Herred. Han blev i en alder af 100 år gift med en 19-årig pige, der døde først, da han var 107 år. Ane Foss’

oldefar var den berømte herredsfoged Christian Sørensen Thestrup, der blandt andet ejede Viffersholm, Thestrupgård og Vesterris samt forpagtede Lerkenfeld i en periode. Han tjente en stor del af sin formue ved studehandel.

I 1799 blev Marie Thestrup gift med Jens Jensen Foss, der i 1795 havde fået Ouegård af sin mor. Af deres 8 børn blev Ane så gift i 1836 med Niels Gjørup Theilgaard. Hun skal efter sin sønnesøns (Niels Gjørup Theilgaard) udsagn have været en usædvanlig god kvinde og børnemoder, der holdt sine børn til pligt og arbejde. Hun døde 1868 i Veggerby Skole. Da Niels Gjørup var en ivrig og dygtig landmand, købte han sig en lille gård, hvis jorden han drev sammen med skoleloden, men bedriften var lidt besværlig med to ejendommen, hvorfor han så sig om efter et embede med en stor skolelod.

Dette fandt han en mils vej fra Skivum i Bradsted, Veggerby Sogn. Her boede en degn, Krebs, der havde tilkøbt skoleloden en del jord. De blev enige om, og fik af baron Niels Juel til Lundbæk tilladelse til at bytte embeder i 1843. Niels Gjørup flyttede til Bradsted Skole, men på grund af uheldige skoleforhold blev der bygget en ny skole i Veggerby tæt ved kirken med en tilhørende lod på 5 td. Land. Her til denne nye skole flyttede Niels Gjørup Theilgaard med familie den 1. november 1847.

Som lærer har Niels Gjørup Theilgaard sikkert ikke været særlig fremragende. Det var ikke hans store lyst. Kunne han derimod komme til at stå i snedkerværkstedet, gå på jagt eller spille sammen med sine børn eller fætre, så var han ret i sit es. Han skal engang selv have lavet et klaver, som et så kræsent medlem af slægten, August Hansen, musiklærer på Ranum Seminarium, købte af ham og benyttede. To bornholmerure ved man bestemt, han har lavet, det ene findes hos slægten, det andet står på Lynderupgård, Rind Herred. I den øverste del af blyskiven står på latin: "Nulla dies sine linea", den græske maler Apelles' valgsprog. På dansk betyder det "Ingen dag uden en linje". I nederste halvdel af skiven er indgraveret "N. Gjørup Theilgaard. Han var en håndsniild mand med et stort mekanisk talent, og mange af hans børn

fik denne mekaniske sans i arv, så de endog drev det til at blive banebrydende på visse området, men derom senere.

Musikken, ja, den blev for Niels Gjørup næsten en fortsættelse af det musikliv, han havde oplevet i sit barndomshjem i Vinkel Præstegård. Han var meget musikalsk og gik endog rundt og stemte klaverer i egnens præstehjem. Hvor der blev spillet i Veggerby skole. Adskillige år børnene havde fortrinlige musikalske evner, men smukkeste blev nok musikken, når onkel August med sin violin kom vandrende den 5 mil lange vej fra Ranum til Veggerby Skole, så kan det nok være, der blev musiceret, og så fik det gå med skolen som det bedst kunne, enten blev børnene sendt hjem, eller også tog mor Ane fat.

Minder fra Veggerby Skole

Afdøde cand.polyt. Richardt Theilgaard har efter sin far, belysningsdirektør Jens Christian T. F. Theilgaard, nedskrevet nogle minder om livet i Veggerby Skole:

Vi levede, hvad man i de tider kaldte solidt og godt, om end ikke fint, så dog bedre end i mange andre hjem. Hver morgen, når vi kom op, fik vi hver en halv spegesild og lige så meget øllebrød, vi kunne spise. Til middag fik vi grød og vælling, flæsk, gæs, ænder, høns, harer og lignende. Far var en dygtig jæger og havde det ligesom Blicher med at gå på jagt, og af vildt var der mere end nok. Når vi kom fra skole, fik vi hver en stor melmad og ved 6-tiden om aftenen fik vi alle mælkegrød eller kartofler med meldyppelse.

To gange om året kørte far til Nibe og kom hjem med vognen fuld af sild. Så blev vi alle sat til at gælle dem og rev hovederne af, så indvoldene fulgte med. Sildene blev lagt ned i en tønde og saltet som spegesild. Vi havde en stor bestand af kyllinger, ællinger og gæs, og far skød masser af harer og agerhøns og så videre. Alt, hvad vi skulle bruge i hjemmet, blev tilvirket i hjemmet. Hver 4.-5. uge blev der bagt brød i stor stil, rugbrød i store mængder, der stilledes op på loftet i et dejtrug. Det var anderledes rugbrød end nu, thi det sidste efter 4 ugers forløb smagte lige så godt som det første og var egentlig ikke tørt. Der bagtes finbrød: hvedeknopper, kavringer og store flade franskbrød og så videre. Vi lavede også kartoffelmel. Far havde konstrueret et apparat, hvorpå kartoflerne kunne rives. Dette apparat gik på lån i omegnen. Oplysningen kneb det med de lange vinteraftener. Vi sad da alle 12 om bordet med et enkelt tællelys mellem os. Lysene støbte vi selv. Vægerne blev dyppet gang på gang i et stort kar med varmt vand, hvorover der flød smeltet tælle, indtil de blev tykke nok. De hængtes til tørre på en stige, hvorunder der var stillet skåle, i hvilke lysene kunne dryppe af. Af den afdryppede tælle lavedes så "pråse", tynde 2.-sorterings tællelys, der brugtes i køkken og spisestue. De fineste lys blev støbt i form og kom kun på bordet ved festlige lejligheder. Sådanne vinteraftener sad vi og læste eller snittede pølsepinde, og der blev heglet hør, kartet, spundet og så videre. Jo, vist levede de godt i Veggerby Skole, men der skulle spares. Lønnen var lille, og der var mange munde at stoppe og mange kroppe at klæde. Men her var Ane Foss den overlegne, hun kunne med godt humør få alt til at strække og række, så der blev nok til alle. Der var ingen ynk. Børnene måtte hjælpe til, og tidligt kom de ud at tjene.

Men ingen steder var der så dejligt at være som hjemme hos far og mor. Tjente børnene på denne måde hjemmet, så fik de også lov at tjene fædrelandet. I 1864 blev 3 af børnene indkaldt: Herman, Niels og Christian. En fjerde, Frederik, kunne også have været med, men han ventede med at gå på session til efter krigen. De kom hjem igen fuld af oplevelser, som det næste slægtled har lyttet til med undren, og det har måske ført til, at i alt fald en af denne slægtsgren er blevet stærkt nationalsindet og har bosat sig i Sønderjylland.

Så kom det tunge år for hjemmet 1868, da mor Ane døde, et hårdt og tungt slag for børnene, men især for Niels Gjørup Theilgaard. Det blev så tomt omkring ham. Han var endnu kun 61

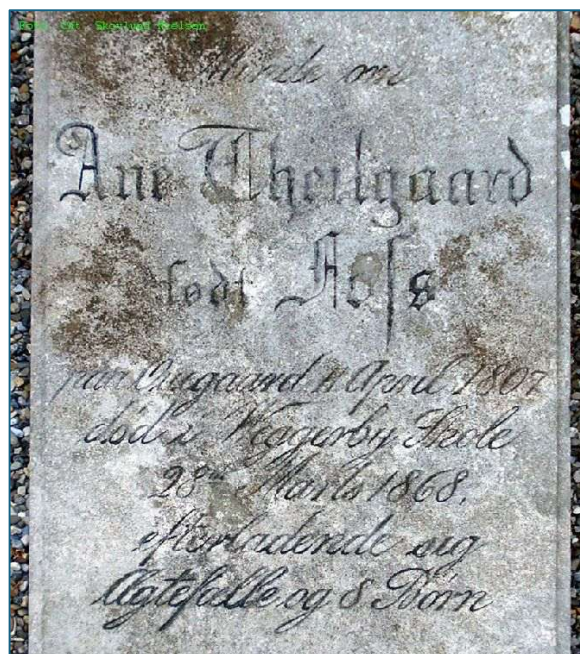
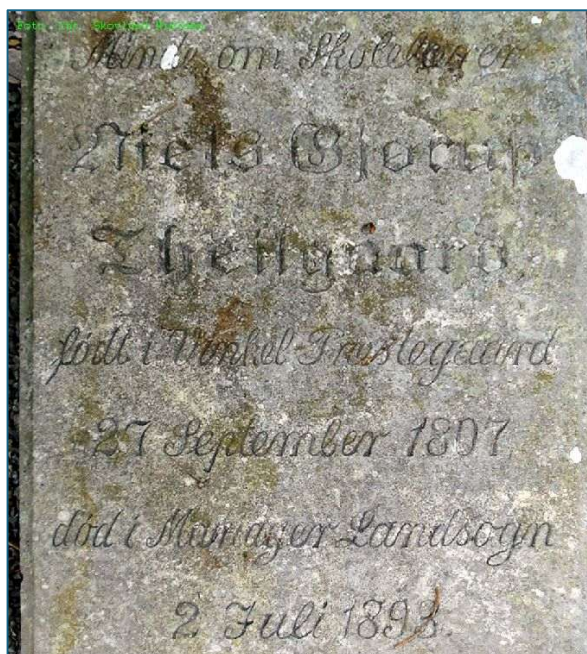

Veggerby Kirke omkring 1910

år gammel, rask og rørig, og vedblev endnu en årrække at virke som lærer, indtil han 1. januar 1877 tog sin afsked. Han tog ophold hos snart den ene, snart den anden af sine børn, men som den virksomme mand han var, kneb det for ham at slå sig til ro. Han havde engang sagt, at hvis Frederik fik sig en kone, han kunne lide, ville han bo hos ham de sidste år, og sådan blev det. I Katbjerg ved Mariager, hvor Frederik og hans gode hustru havde en gård, levede Niels Gjørup Theilgaard de sidste 5 år af sit liv i et lykkeligt samliv med børn og børnebørn. Han

lærte sine børnebørn at læse, fortalte historier for dem, spadserede med dem og åbnede deres øjne for naturens skønhed. Han lærte de større at spille skak. Alt i alt en rigtig bedstefar, som de elskede.

Han døde 85 år gammel i juli måned 1894, og i sommernatten kørtes hans lig til Veggerby, hvor han blev begravet ved siden af sin hustru.

Gravstenene på Veggerby Kirkegård, foto © DK-gravsten